

Resmo kyrkogård

Resmo-Vickleby församling, Växjö stift, Kalmar län

Kulturhistorisk inventering av kyrkogårdar/
begravningsplatser i Växjö stift 2006

Cecilia Ring
Kyrkoantikvariska rapporter 2006, Kalmar läns museum

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och Begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Kort kyrkogårdshistorik	5
Växjö stift – en kort historik	5
Ölandsresenärer	6
RESMO KYRKOÅRD	
Kyrkomiljön	8
Kyrkan	8
Kyrkogårdens historik	8
Beskrivning av kyrkogården idag	10
Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning	14
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOÅRDEN I DESS HELHET	21
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	

INLEDNING

Bakgrund

Svenska kyrkan har sedan kristendomens införande svarat för begravning och omhändertagande av döda. I varje socken har inrättats kyrkogårdar för ändamålet. I en stor del av Sveriges församlingar utgör kyrkogården den äldsta bevarade delen av församlingens anläggningar. Ofta har kyrkogården medeltida ursprung. Sedan Svenska kyrkan och staten skildes åt har kyrkan ansvaret för sina egna kulturarvsfrågor. Kunskapen om kyrkogårdarnas kulturhistoriska värden är dock fragmentarisk. Detta medför att skötseln av den vigda platsen ofta saknar antagna riktlinjer eller vårdprogram där kulturarvshänsyn utgjort planeringsförutsättning. Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering i Växjö stift.

Begravningsväsendet i Sverige är numera en statlig angelägenhet bekostad av begravningsavgiften men den utförs fortfarande som under tidigare århundraden av kyrkan. Varje församling eller samfällighet som önskar söka kyrkoantikvarisk ersättning för värden av kulturarvet måste före 2009 ha upprättat en av stiftet godkänd vård- och underhållsplanering. Denna planering skall visa hur kulturarvets värden skall bevaras. Det är såväl på församlingsnivå som på stiftsnivå nödvändigt att ha kunskap om det kyrkliga kulturarvet. Såväl kortsiktig som långsiktig planering är ett ansvar för båda. För stiftet innebär planeringen att bruka de gemensamma resurserna på ett ändamålsenligt sätt. Den kyrkoantikvariska ersättningen förutsätter en övergripande kunskap om de kulturhistoriska värdena för att medlen skall göra största möjliga kulturhistoriska nytta. Länsstyrelsen skall i sin myndighetsutövning stödja detta arbete samt har ett regionalt tillsynsansvar för kulturmiljövården.

På uppdrag av Växjö stift utför Kalmar läns museum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och omfattar de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagens § 4. Lagen gäller begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet.

Syfte

Den översiktliga inventeringens syfte är att:

- ta fram övergripande kunskap om kulturarvet som underlag för församlingens/samfällighetens planering för och förvaltning av kyrkogårdar och begravningsplatser
- ta fram underlag för myndigheter och kyrkan regionalt för handläggning av kyrkoärenden enligt kulturminneslagen och olika finansiella stödssystem
- skapa ett gemensamt kunskapsunderlag för kulturhistorisk värdering och prioritering samt i sig utgöra ett samlat forskningsmaterial
- dessutom verka för ökad förståelse för kyrkogårdens kulturarv såväl lokalt som i kontakter mellan kyrkan och samhället

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen). Begravningslagen (SFS 1990:1144).

anger att en gravvård ägs av gravrättsinnehavaren. När en gravanordning har blivit uppsatt, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill göra anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, en familj, stilhistoria och begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån skilda kriterier bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande - material, konstnärligt utförande eller till en person- lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Växjö och Linköpings stift, samt länsstyrelserna och läns museerna i Kronobergs, Jönköpings, Östergötlands och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i rapporten.

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarier Magnus Johansson, Magdalena Jonsson, Liselotte Jumme och Cecilia Ring vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Växjö stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Kort kyrkogårdshistorik

En kyrkogård skiljer sig från en begravningsplats på så vis att den ligger i direkt anslutning till en kyrkobyggnad. En begravningsplats rymmer ofta ett kapell inom sitt område. I förhistorisk tid varierade gravskicket mellan brandgravar och jordbegravningar.

Kristendomens införande innebar bl a att kremering av kroppar förbjöds. Länge begravdes människor i närheten av sina hem, men under medeltiden anlades kyrkogårdar i allt högre utsträckning kring kyrkorna. Kyrkogårdens område delades först upp mellan byarna, med byvisa begravningar, senare i hemman. Den medeltida begravningsplatsen bestod troligen av ängslika områden kring kyrkan där de välbärgades gravminnen i form av stenkors, tumbor och hällar stod uppställda. Enklare gravar kunde markeras av en liten kulle eller ett träkors. Kyrkogården omgärdades vanligen av träbalkar med spåntak. I mitten av 1700-talet kom ett kungligt påbud om att kyrkogårdsmuren, eller bogårdsmuren som man då kallade den, skulle vara uppförd av gråsten utan bruk, alltså kallmurade. I början av 1800-talet tillät man att de murades med kalkbruk om de täcktes med tak. Reformationen innebar på många sätt en förändrad syn på det som hörde kyrkan till. Många kyrkogårdar lämnades vind för våg, murar revs och djuren betade fritt i markerna. Först under 1700-talet började man visa mer intresse för kyrkogårdarnas vård och utformning.

Före 1800-talet var det vanligt att människor av högre stånd begravdes inne i kyrkan, medan vanligt folk begravdes på anonyma allmänningar kring kyrkan. Under 1700-talets slut ökade protesterna mot begravningar i kyrkan då det ansågs ohygieniskt och orsakade stort obehag, speciellt sommartid. År 1815 beslöt Sveriges riksdag om att begravningsplatser skulle anläggas utanför städer och byar, också det av hygieniska skäl. I bland annat Västervik och Kalmar finns sådana begravningsplatser. Först efter 1815 blev det också mer allmänt förekommande med genomgripande planläggning av kyrkogårdarna med gångsystem och planteringar. Det blev också allt vanligare med planteringar av träd kring kyrkogården, sk trädkrans. Genom 1815 års förordning förbjöds definitivt begravningar inne i kyrkan. Kyrkogårdar och begravningsplatser uppdelades i områden där den dödes familj fick köpa gravplats, och områden som var gratis. Dessa senare områden kallades vanligen allmänna linjen. Här begravdes människor i den ordning de avled. Det innebar bl a att äkta makar inte blev begravda bredvid varandra. Fram till 1960-talet fanns bruket av linjegravar. Under 1800-talets senare hälft blev det allt vanligare för samhällets arbetare och medelklass att skaffa sig egen gravplats. Samtidigt blev de förmögna gravvårdar allt mer påkostade. Vid ungefär samma tid började man anlägga kyrkogårdar med en mindre strikt utformning, än den tidigare, och med ett mer naturinspirerat utseende. Vid 1900-talets mitt anlades kyrkogårdar med en större anpassning till den lokala topografin och de lokala växtförhållandena, bl a tillkom många skogskyrkogårdar. I och med att man började använda moderna maskiner har skötseln av kyrkogårdarna delvis förändrats. Tidigare grusgravsområden har såtts igen och staket och andra detaljer har tagits bort för att underlätta arbetet. Under de senaste decennierna har minneslundar tillkommit på nästan samtliga kyrkogårdar.

Växjö stift – en kort historik

Småland och Öland var under tidigaste kristna tid knutna till stiftet i Hamburg- Bremen. År 1103 lyckades den danske kungen genom intrigerande med påven och tyska kejsaren tillskapa det nordiska ärkestiftet. Utbrytningen fick sitt biskopssäte i Lund och den nordiska kyrkoprovinsen styrdes under tre kvarts sekel från Danmark. Ärkestiftet i Lund omfattade hela nordliga Europa med Skandinavien och Island, de nordatlantiska öarna samt Grönland. Den kyrkliga expansionen med byggande av de första kyrkorna i Småland och på Öland bär därför tydliga spår av sydiskandinavisk påverkan.

Stiftsbildningarna i den svenska delen av kyrkoprovinsen pågick dock samtidigt och när Uppsala blev ärkebiskopssäte 1634 bestod den nya svenska kyrkoprovinsen av fyra stift jämte Uppsala, nämligen Linköping, Skara, Strängnäs och Västerås. Sex år senare omtalas i ett gåvobrev en biskop i Växjö vid namn Balduin. Växjö stift måste därför ha tillkommit mellan 1164 och 1170.

Det nya stiftet skapades genom utbrytning från Linköpings stift och kom att omfatta Varend, Finnveden, och Njudung. Värendsdelens utgjordes av fem härader, Allbo, Kinnevald, Konga, Norrvidinge samt Uppvidinge. Finnveden bestod av Sunnerbo, Östbo och Västbo medan Njudung var uppdelat i två härader, Västra och Östra Njudung.

Växjö stifts gränser mot Linköpings stift kom dock snart att bli föremål för diskussioner. Tvisten löstes först genom den påvelige legaten Vilhelm av Sabinas skiljedom 1248. Växjö stift kom efter domen att endast omfattas av Varend vilket gjorde stiftet till det minsta i landet vid den tiden. Området som motsvaras av nuvarande Kalmar län tillhörde under medeltiden Linköpings stift.

År 1555 blev Norra och Södra Møre samt Öland ett självständigt kyrkligt förvaltningsområde, ett s k ordinariedom, inom Linköpings stift. Ordinariedomerna inrättades av Gustaf Vasa och var ett sätt att minska biskoparnas makt. Vid samma tidpunkt överfördes det gamla folklandet Finnveden till Växjö stift. Finnveden hade dessförinnan tillhört både Skara och Linköpings stift. År 1583 upphörde Kalmars och även Jönköpings ordinariedomerna. Man återgick då praktiskt taget till den gamla stiftsindelningen där områdena kring Jönköping, Tveta, Vista och Norra Vedbo återfördes till Linköpings stift och Mo härad till Skara stift. Östbo och Västra Njudung lades till Växjö stift dit också Östra Njudung fogades från Linköpings stift. År 1621 fogades också Tveta och Vista härader till stiftet i Växjö.

Kalmar blev åter ett kyrkligt förvaltningsområde 1603 då man blev superintendentia. En superintendentia är ett område som avskilts från ett äldre stift och som senare fick status av eget stift. Ursprungligen ingick hela Kalmar län utom Tjust i superintendentian men med tiden kom Sevede, Aspeland och Tuna län att övergå till Linköpings stift. När Kalmar 1678 blev eget stift omfattade det Södra och Norra Møre, Handbörd, Stranda och Öland. Denna indelning bevarades fram till 1903 då det beslutades att Kalmar stift uppgick i Växjö stift. Sammanslagningen realiserades 1915 då Kalmars biskop Tottie avled. För närvarande har Växjö stift 222 församlingar. Stiftets minsta församling är Jälluntofta med knappt 60 kyrkotillhöriga och den största är Jönköping Sofia med 21 850 tillhöriga. I stiftet finns drygt 300 präster och drygt 100 diakoner. Inom stiftet finns cirka 350 äldre kyrkor och antalet medeltida kyrkobyggnader är stort. De flesta sockenkyrkor omges dessutom av medeltida kyrkogårdar. Under 1900-talet har det tillkommit nya begravningsplatser och även nya kyrkor i städerna.

Ölandsresenärer

Öland tilldrog sig tidigt uppmärksamhet från antikvariska myndigheter och historiskt intresserade. De ålderdomliga medeltida kyrkorna, varav flera fanns kvar in på 1800-talet, samt den stora mängden av förhistoriska lämningar gjorde ön till ett spännande resmål. Somliga reste på uppdrag, andra av egen vilja och intresse. Resorna dokumenterades i dagböcker och anteckningar. I detta material finns rikligt med uppgifter om kyrkobyggnaderna, inventarier, fornlämningar m.m. Däremot finns få uppgifter om kyrkogårdarna. Flertalet av de tidiga ölandsresenärerna var dock duktiga tecknare och deras

bilder kan idag lämna många värdefulla uppgifter om hur den kyrkogård som omgav kyrkan såg ut. Det är först med Gunnar Håkanssons ”Öländska personminnen”, där flera av de äldre öländska gravvårdarna finns dokumenterade, samt Ragnhild Boströms skrifter i serien ”Sveriges kyrkor, Öland” som mera omfattande skriftlig dokumentation om kyrkogårdarna förekommer. ”Sveriges kyrkor, Öland” finns inte för öns samtliga kyrkor men i de fall de har utgivits finns ett kapitel om kyrkogården som berättar deras historia från 1500-talet fram till mitten av 1900-talet. I rapporterna från inventeringen av Ölands kyrkogårdar hänvisas till flera ölandsresenärer. Här följer en kort presentation av de mest betydelsefulla personerna och deras arbeten.

Jonas Haquini Rhezelius

J H Rhezelius gjorde 1634 en antikvarisk inventeringsexpedition på Öland och i östra Småland. Resan gjordes på uppdrag av Kammarkollegiet. Sverige hade börjat växa fram som en stormakt i norra Europa och en stormakt krävde naturligtvis en storslagen historia. Rhezelius anteckningar och bilder från resan förvaras idag på Kungliga biblioteket i Stockholm.

Petrus Frigelius

Petrus Frigelius var präst och en stor del av sitt liv verksam i Madesjö socken. Under somrarna 1746-55 reste han runt på Öland och dokumenterade av eget intresse bl.a. öns kyrkor. Han var den förste som gjorde avbildningar även av kyrkornas norrsida. Teckningarna återger noggrant olika detaljer, men har fel proportioner.

Nils Isak Löfgren

N I Löfgren var som präst verksam i bl.a. Högsby 1860-81. Han var även fornforskare och mycket intresserad av Öland i en tid då många av öns medeltida kyrkor revs eller byggdes om. Hans skicklighet som tecknare gjorde också att han på många församlingars uppdrag mätte upp den gamla kyrkan och uppgjorde ritningar för en ny.

Abraham Ahlqvist

A Ahlqvist var verksam som präst i Runsten 1827-44. Han var god vän med N I Löfgren som han träffade första gången 1818. Ahlqvist utgav boken Ölands historia och beskrivning där Löfgren bidragit med texter och teckningar. Arbetet hade påbörjats av Ahlqvists far och det blev för sonen en mycket viktig uppgift att fullfölja det arbetet. A Ahlqvist ligger idag begravd på Runstens kyrkogård.

RESMO KYRKOGRÅRD

Fastighetsbeteckning: Resmo 1:1, Resmo socken, Mörbylånga kommun, Södra Ölands härad, Kalmar län, Öland.

Befolkingstal: 1880: 783 inv, 1920: 475 inv, 1958: 368 inv, 2001: 195 inv

Kyrkomiljön

Resmo kyrka och kyrkogård ligger på Ölands västra sida mitt i den bördiga Mörbylångadalen. Väster om kyrkan ligger den före detta folkskolan, uppförd 1868. Söder om kyrkogården och vägen mot Kleva ligger den gamla småskolan från 1920-talet. All undervisning flyttades till Mörbylånga 1955. I öster ligger gamla smedstugan och med gaveln som en del av kyrkogårdsomgårdningen ligger bårhuset. Tidigare låg fattighuset öster om kyrkan. Utanför kyrkogården i norr breder jordbrukslandskapet ut sig och man har utsikt över Kalmarsund.

Kyrkan

Med tanke på de fynd av runstenar och delar till en Eskilstunakista som påträffats i Resmo så bör den första kyrkan på platsen ha varit av trä. En stenkyrka uppfördes, tror man, år 1070 av en storman som hette Sweinu och vars namn finns på en runsten funnen på kyrkogården (nu på SHM). Resmo nuvarande kyrka är en av de äldsta och bäst bevarade på Öland, den har kvar sin grundplan från medeltiden. Före år 1750 tillkom sakristian. År 1826 revs östtornets överdel samtidigt som västtornet uppfördes. Idag består den restaurerade kyrkan av ett kor med absid och ett ovanligt smalt och högt långhus med fönster i både norr och söder. På 1920-talet renoverades kyrkan både in- och utvändigt och år 1931 renoverades kyrkan åter invändigt och kalkmålningarna från 1100-, 1200- och 1500-talen togs fram. Renoveringar har stesedan genomförts vid flera tillfällen till exempel 1987, 1966 och på 1990-talet. Kyrkans medeltida altare, 1100-talet, återinsattes i kyrkan till 900 års jubileet år 2000.

Kyrkogårdens historik

Mycket av följande historik grundar sig på Ragnhild Boströms bok om Resmo kyrka

En kyrkogård bör ha anlagts i och med att kyrkan uppfördes på platsen under 1000-talet. Men inga spår förutom runstenarna av vilka några är gavelhällar till en så kallad Eskilstunakista, finns från den äldsta tiden. Flera runstenar som tidigare stått på kyrkogården är idag borta. Ett fåtal medeltida gravstenar finns ännu kvar. Bortförandet av gravstenar har troligen påbörjats redan 1817.

Kyrkogården har numera en rektangulär form med den största utsträckningen norr om kyrkan. Vid jämförelse med en uppmätning troligen från 1639 av Ambjörn Larsson framgår det att kyrkogården efter 1600-talet kraftigt utvidgats mot just norr. Kyrkans placering mitt emellan de västra och östra murarna tyder dock på att bredden är ursprunglig. Närmast kyrkan sluttar kyrkogården svagt mot väster.

År 1767 lades kyrkogårdsmuren om, ett beslut hade tagits redan 1753, då man också slog fast att murens underhåll skulle ske genom gångled. Gångled betydde att varje man och häst årligen skulle göra ett dagsverke. Detta var en vanlig arbetsfördelning när det gällde underhåll av en kyrkogårdsmur. Arbetet, 1767, gjordes dock bland annat av inhyses hjon som bidrog med dagsverken.

På P Frigelius avritning av kyrkan och kyrkogården från 1752 finns, på samma plats som den västra grinden, en stiglucka av trä under sadeltak. Den var då alldeles ny eller nyreparerad

1750, då Mattias Dahlman i Kleva ”bekade” det vill säga tjärade portarna under en dag. Samma år betalades portjärn, hakar och dragspik.

År 1793 fastställdes böter för den som släppte in kreatur på kyrkogården och även senare utfärdades ett flertal gånger förbud för samma företeelse. Gräset var värdefullt eftersom det brukade ingå i kyrkvaktarens lön.

I slutet av 1770-talet, beslöt man sig (enligt protokoll) för att riva stigluckan eftersom den hade ”tagit sig på det Södöstra hörnet”. Kanske menar man här den port som i slutet av 1770-talet skulle muras upp ”formelig port av sten uppbyggas” som det står i protokollet. Porten skymtas på N I Löfgrens teckning från 1816. Porten hade sadeltak med fall mot norr och söder. Efter år 1794 inskaffade man ”hängelås för kyrkporten” Stigluckan skulle alltid hållas låst och kyrkvaktaren skulle alltid låta nyckeln till densamma åtfölja kyrkans nycklar från och till prästgården där de skulle förvaras under veckorna. Enligt räkenskaperna renoverades porten igen år 1869.

Omkring år 1820 togs alla gravvårdar bort från kyrkogården och alla gravar utjämnades, varefter en ny gravlinje upptogs efter den östra muren.

En klivstätta av trä bredvid stigluckan ledde, fram till år 1822, över muren. Den var då så förfallen, ”oagtadt den flere gånger blifvit iståndsatt...den vill ...icke äga varaktighet”. Man beslöt därför att med en gång ersätta den med en ny murad av sten.

Inför den planerade ombyggnaden av kyrkan fick kyrkvaktaren 1824 tillstånd att ”endast ... för denna höst..” få nyttja betet på kyrkogården, då det annars skulle bli förstört under kyrkoarbetet. Församlingen tillät vid detta tillfälle också avbetning medelst tjudring, men uppmanade kyrkvaktaren att efteråt rengöra kyrkogården. En annan uppgift anger att klockaren 1832 fick ta kyrkogårdens höskörd, mot att han åtog sig ringning i kyrkan.

Kyrkogården var också en samlingsplats för ungdomen men 1826 och 1840 förbjöds detta och även stenkastning på kyrkogården.

Redan i början av 1800-talet omtalas trädplantering på kyrkogården bland annat genom en anteckning av N I Löfgren år 1817 samt 1827. Träd planteras också på kyrkogården år 1872, 1891 och på 1900-talet.

Kyrkan renoverades under åren 1890-92 och när renoveringen var färdig fotograferades kyrkan från sydost. På den del av kyrkogården som syns på fotografiet går det inte att urskilja några vårdar av sten men möjligen några gravkullar. I samband med att kyrkan renoverades revs stigluckan och vid samma tillfälle togs klivstättan bort. Detta efter ett beslut året innan att kyrkogården skulle planeras och kyrkogårdsmuren omläggas ”der så nödigt är”. I den södra muren skulle man sätta in järnportar. Arbetet skulle utföras vintertid, vilket skulle bli billigare. Ytterligare ett fotografi togs från samma håll efter kyrkans renovering 1924. Vårdar av sten syns strax öster om koret samt en ensam vård på den södra sidan. I övrigt syns möjligen jordkullar.

På initiativ av Ivar Hylander genomfördes 1949 en inventering av kyrkogårdarna i Växjö stift. Arbetet genomfördes med hjälp av en frågelista som skickades till församlingarna. Resmo församling var en av dem som svarade. På kyrkogården fanns huvudsakligen askar och almar planterade och vid gångarna var det buxbomshäckar. Kyrkogården hade aldrig varit indelad

efter några bysamfälligheter. Däremot hade man en uppdelning i enskilda och allmänna gravplatser även om grävning i den allmänna linjen ytterst sällan skedde. De gravkullar som fanns var av vanlig typ med murgröna men det fanns också de som hade enbart utslätade gravplaner utan beläggning eller också med grus. Singel fick numera icke förekomma. Gravvårdarnas utseende varierade men man hade infört en maxhöjd på en meter. Granit eller Ölandskalksten var det vanligaste gravvårdsmaterialet. Den dödes namn samt födelse- och dödsår måste sättas ut på vårdarna, helst också by.

Sydöstra hörnet av kyrkogården, kvarter 01, omlades på 1950-talet. Alla vårdar togs bort och ytan plöjdes ut och området såddes in med gräs. På mitten av 1900-talet påträffade kyrkovaktmästaren en hällkista på kyrkogårdens norra del i närheten av tvärgången. År 1974 hittades en del av en gravsten mellan landsvägen och kyrkans östra mur när hembygdsföreningen røjde. Stenens ålder är dock okänd och den var åter försvunnen vid besiktning.

Taket på bårhuset lades om efter beslut från länsstyrelsen år 2004.

Arbetet med att anlägga en minneslund i kvarter,04 påbörjades under 2006.

Beskrivning av kyrkogården idag

Allmän karaktär

Kyrkogården är rektangulär till formen och har efter utvidgningen sin största utsträckning norr om kyrkan. Området är indelat i 09 kvarter där kvarter 01 och 02 ligger söder om kyrkan och de övriga på den norra sidan. På den norra sidan är en allé som delar kyrkogården i två halvöar. Både på norra och södra sidan omgärdas ett stort antal av gravplatserna fortfarande av låga häckar och i övrigt står de flesta gravvårdarna mot planterade rygghäckar. Närmast kyrkan sluttar kyrkogården svagt mot väster. I mitten av kvarter 04 håller man på att anlägga en minneslund. Längs muren i öster, kvarter 08, är ett område planerat för begravingar av människor med andra trosuppfattningar. I samma kvarter är en del avsatt som krigskyrkogård.

Omgärdning

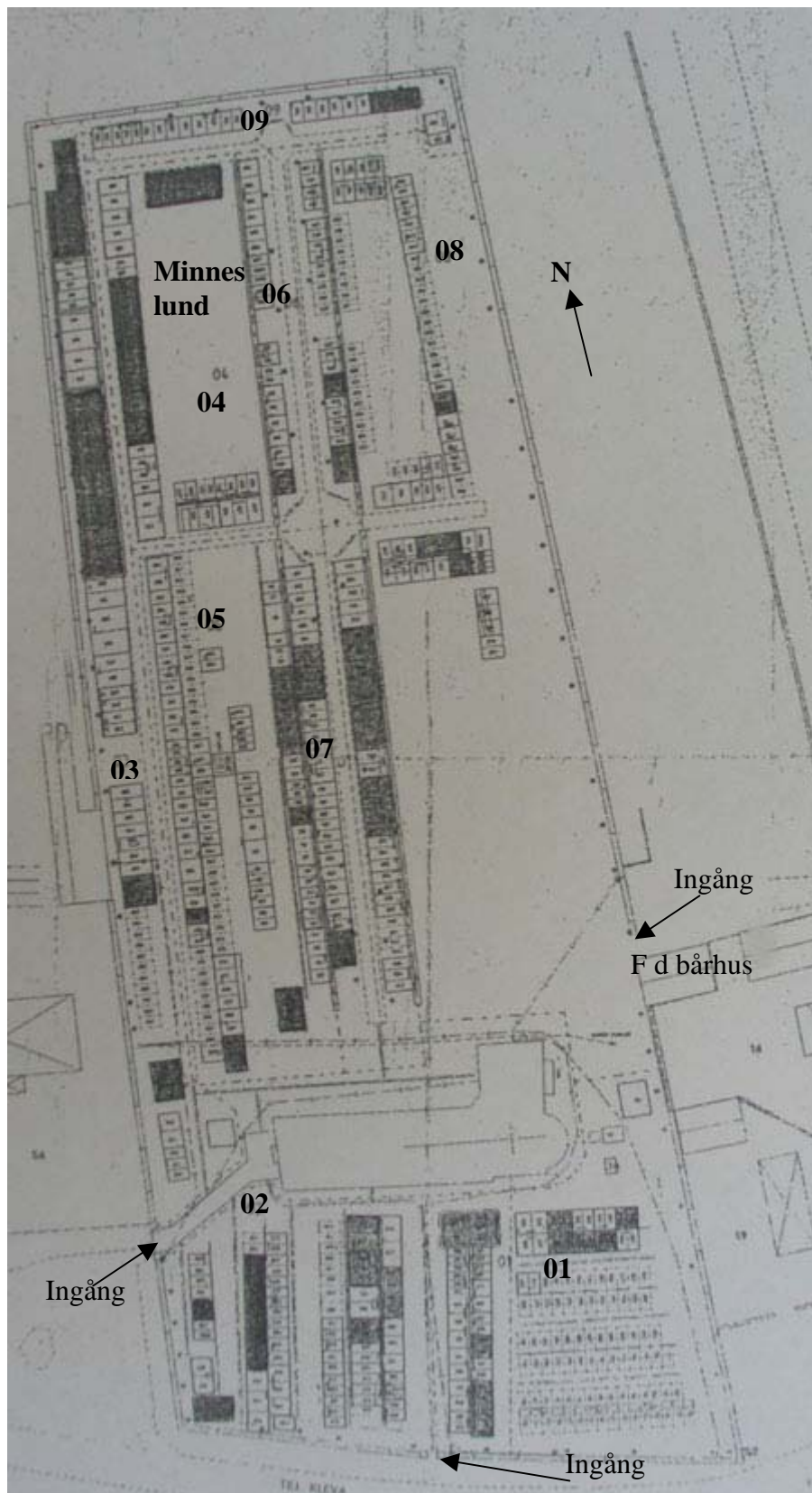
Kyrkogårdsmuren består av en drygt 1 meter hög kallmurad kalkstensmur.

Kyrkogården omgärdas av en kallmurad kalkstensmur (KI Resmo kyrkog 002)

Ingången i väster. Dubbla smidesgrindar mellan murade portstolpar av kalksten (KI Resmo kyrkog 001)

Gravkarta över Resmo kyrkogård

Ingångar

I väster; dubbla svartmålade smidesgrindar mellan murade portstolpar av kalksten.

I söder finns mellan uppmurade portstolpar av kalksten en enkel svartmålad smidesgrind.

I öster leder en modern dubbelgrind av smidesjärn in på kyrkogården genom en öppning mellan före detta bårhuset och kyrkogårdsmuren.

Vegetation

Trädkrans: Trädkransen består alm, ask och även kastanj

Övrigt: Alm och ek är planterat i den allé som finns norr om kyrkan. ölandstok, häckoxbär, tuja och buxbom används som rygghäckar.

Se vidare i de enskilda kvartersbeskrivningarna.

Gångsystem

Gångarna går i ett rätvinkligt system, öst-väst och nord-syd på bägge sidor om kyrkan. Gångarna är belagda med grus. Fram till vapenhuset från huvudingången i väster leder en gång av kalkstensplattor lagda i gräsmatta. Mellan raderna i kvarter 2 är det gångar av ensamliggande kalkstensplattor.

En allé av alm och ek finns på kyrkogården norra sida (KI Resmo kyrkog 009)

Den här gravplatsen har både stenram och buxbomsomgärdning (KI Resmo kyrkog 018)

Gravvårdstyper

På Resmo kyrkogård finns flera olika typer av gravvårdar från slutet av 1700-talet fram till idag. Vilket skapat en stor variation av vårdar med inspiration från många olika stilar. Det nationalromantiska inflytandet märks hos vårdar med råa oslipade ytor och asymmetriska krön. Det ska föra tankarna till runstenar och andra fornnordiska lämningar. I motsats till denna typ av vårdar finns höga strama vårdar med polerade ytor. Dessa vårdar är influerade av antikens klassicistiska stildrag. Från denna stil hämtades också dekorelement som lövkransar, blomsterslingor, draperingar, urnor m.m. När det gäller dekoren var också den kristna symboliken med kors, duvor m.m. en viktig inspirationskälla. I motsats till de höga stående gravvårdarna finns låga gravvårdar som man kan hitta på kyrkogårdarnas linjegravsområden. Denna typ av gravvårdar tar upp samma former och motiv som de mera påkostade gravvårdarna. På den nordöstra delen av Resmo kyrkogård finns sporadiska rester efter ett eventuellt linjegravsområde. I Resmo kallas dock dessa gravplatser för församlingsgravar då både gravplats och vård bekostades av församlingen. Under 1930-och 40-talet förändrades gravvårdarna. De höga vårdarna ersattes av låga, breda, ibland mycket breda, vårdar. De gravvårdar som blir vanliga vid den här tiden är tydligt inspirerade av de klassicistiska idealen. De är symmetriskt uppbyggda med parställda pelare eller kolonner och

raka eller trekantiga krön. I mitten av 1900-talet går gravvårdarnas utformning mot en allt större enhetlighet och enkelhet. De förblir låga och med tiden allt mera rektangulära till formen. Dekoren förenklas och vanliga motiv är kors, duvor och blommor. På 1970-talet blir bland annat soluppgångar vanliga. Under 1990-talet har utvecklingen gått mot en större frihet i utformning. Den strikta, rektangulära formen har mjukats upp och dekoren har blivit mer personlig. Under hela perioden från mitten av 1900-talet fram till idag har granit i olika färger varit det material som flertalet av gravvårdarna tillverkats av. Typiskt för Öland är förekomsten av kalkstensvårdar som här är vanligare än på fastlandet. Ett relativt stort antal gravplatser är omgärdade både på den södra och på den norra delen av Resmo kyrkogård. Här finns gravplatser som fortfarande omgärdas av låga buxbomshäckar, stenramar, smides- och gjutjärnsstaket och som har grusad yta. Fram till mitten av 1900-talet var det relativt vanligt att man på gravvården angav den dödes yrkestitel. Efter att ha varit omodernt i flera årtionden är denna tradition på väg tillbaka men nu i form av bilder som beskriver den dödes yrke eller intressen. På landsortskyrkogårdar har det under hela 1900-talet varit vanligt att ange från vilken by eller gård den döde kommer. På Resmo kyrkogård finns det angivet på övervägande delen av vårdarna

Minneslund

Församlingen har fått tillstånd och har under 2006 påbörjat arbetet med att anlägga en minneslund i kvarter 04 norr om kyrkan.

Man håller på att anlägga en minneslund i kv 04 (KI Resmo kyrkog 008)

F d bårhuset utgör en del av den östra kyrkogårdsmuren (KI Resmo kyrkog 006)

Byggnader

Det före detta bårhuset ligger som en del av omgärdningen i öster och har ingången från kyrkogården. Det är en byggnad av vitputsad kalksten. Tidigare hade byggnaden spåntak som på 1980-talet fortfarande, och troligen även nu, låg kvar under bodens tegeltak. Bårhuset har trädörrar och över ingången är ett i puts format kors. Utrymmet används idag som förråd. I byggnaden inryms också materialbod. Golvet i materialboden är av kalkstensflisor. I boden förvaras bland annat delar av en äldre altarrundel, ett runstensfragment och en gravvård som före 1965 låg utanför sydportalen.

Som en del av den västra kyrkogårdsmuren ligger en av skolans gamla byggnader (KI Resmo kyrkog 012)

Gravvårdar tagna ur bruk står uppställda mot den östra kyrkogårdsmuren (KI Resmo kyrkog 007)

Beskrivning av enskilda kvarter/områden med kulturhistorisk bedömning Kvarter 01 och 02

Allmän karaktär

Kvarter 01 och 02 ligger på den södra sidan av kyrkogården och avgränsas åt alla håll förutom i norr av den kallmurade kyrkogårdsmuren. I norr ligger kyrkan. Gravvårdarna är placerade i rader och ryggtällda mot häckar av tuja, ölandstok eller häckoxbär. Ett fåtal gravplatser i kvarter 02 har kvar sina låga häckomgärdningar av buxbom. Mellan kvarteren går en gång av kalksten. Vårdarna är vända åt väster, öster, norr eller söder. I kvarter 02 finns idag endast ett fåtal vårdar som tillkommit efter omlagningen på 1950-talet.

Översikt över kv 01 från sydost (KI Resmo kyrkog 014)

Översikt över kv 02 från sydväst (KI Resmo kyrkog 025)

Gravvårdstyper

Intrycket av gravvårdarna på södra delen av kyrkogården domineras av låga rektangulära vårdar företrädesvis av grå eller svart granit. Ett stort antal är också av kalksten. En vård är utformad som ett kors i gjutjärn. Öster om kyrkan finns en grav som omgärdas av ett smidesstaket. Gravplatsen är över Daniel Sabelström död år 1876. I området finns två gjutjärnsstaket. En gravvård är utformad som en gravtumba rest över häradsprosten Elias Salomon och hans hustru.

Två av kyrkogårdens bevarade murgrönskullar (KI Resmo kyrkog 031)

Modern kalkstensvård med "genombrutet" kors (KI Resmo kyrkog 020)

På södra delen av kyrkogården finns det vårdar från slutet av 1700-talet och fram till 2000-talet, med en jämn spridning från 1900-talets alla årtionden. Äldst är den redan nämnda gravtumban över häradsposten och hans hustru, från 1792. Strax intill finns ytterligare en gravvård från 1700-talet. Det är en grå kalksten på ett postament av röd kalksten. Den resta stenen avsmalnar upptill och krönet har profilerad kant. Vården restes år 1799 över prosten och kyrkoherden Israel Ahlqvist och hans maka. Från 1800-talet finns det fyra vårdar varav den äldsta är från 1882. En av gravplatserna från 1800-talet har stenram och grusad yta. Utanför stenramen är det en låg buxbomshäck. Två av de med grus belagda gravplatserna har murgrönekullar bevarade, sammanlagt fem stycken. En gravplats omgärdas av gjutjärnskedja mellan pollare av granit.

Öster om koret kv 01, de två vårdarna från 1700-talet. Kyrkogårdens äldsta vårdar (KI Resmo kyrkog 022)

Konstnärligt utformad stenvård rest över konstnären Stig Jonzon Kv 02 (KI Resmo kyrkog 029)

På en mindre del av gravvårdarna anges den dödes titel. Vanligast är hemmansägare och lantbrukare. Övriga titlar som finns är åldermannen, kyrkoherden, sergeanten, prosten, häradsposten, konstnären och sjökaptenen. På övervägande antalet av gravvårdarna har den dödes hemort angivits.

Vackert gjutjärnsstaket kv 02 över kyrkoherden C Ekvall (KI Resmo kyrkog 033)

Gjutjärns kors i kv 02 rest över hemmansägare J Andersson 1882 (KI Resmo kyrkog 035)

Övrigt

Daniel Sabelström var bonde, han ägde också den så kallade Gästgivaregården i Resmo mellan åren 1842-1870.

En gravtumba från 1700-talet öster om absiden avser häradsprosten Elias Salomon och hans hustru Maria Cecilia Berghman. Under den avsmalnande högresta kalkstenen väster därom vilar prosten Israel Ahlqvist, farbror till Abraham Ahlqvist, känd för sin bok om Ölands historia.

Gravplatsen med gjutjärnsstaket i den sydöstra delen är rest över kyrkoherde C Ekvall år 1876.

Gjutjärnsstaketet runt om sjökaptanen Johan Söderlunds gravplats i den sydvästra delen av kyrkogården är tillverkat av Kockums.

Kultuhistorisk bedömning

Området utgör kyrkogårdens äldsta del. Det har genomgått flera stora förändringar. Många av gravplatsomgärdningarna har tagits bort och de grusbelagda ytorna har såtts in med gräs. Gravvårdarna har placerats i ryggställda rader med häckar emellan. Kvar finns ett fåtal äldre gravvårdar. Dessa vårdar har såväl stilhistoriska som hantverksmässiga värden. Ett par gravplatser har kvar sin omgärdning och grusbeläggning samt även murgrönskullar. Dessa bör bevaras som exempel på en form av gravplatsarrangemang som tidigare varit vanlig på kyrkogården. De äldsta gravvårdarna från 1700- och 1880-talet, vårderna av gjutjärn samt smides- och gjutjärnsstaketet ska införas på församlingens inventarieförteckning.

Kvarter 03- 09

Allmän karaktär

Kvarteren ligger norr om kyrkan. I väster, norr och öster avgränsas kvarteren av kyrkogårdsmuren. I söder ligger kyrkan. Tvärs igenom området, i nord sydlig riktning, går en grusgång kantad av en allé av ek och alm. Ungefär mitt på gången är en liten öppen plats. Grusade gångar avgränsar de olika kvarteren från varandra. Flera av gravplatserna är omgärdade av låga buxbomshäckar och har kvar sina grusade gravplaner. I övrigt är flertalet

vårdar placerade mot rygghäckar av häckoxbär. Vårdarna är vända mot öster, väster, norr och söder.

Översikt över kvarter 03 längs västra kyrkogårdsmuren, från söder (KI Resmo kyrkog 045)

Kvarter 04 och i bakgrunden kvarter 05 från norr (KI Resmo kyrkog 048)

Översikt över kvarter 06 från söder (KI Resmo kyrkog 067)

Översikt över kv 07 från norr (KI Resmo kyrkog 073)

Gravvårdstyper

Bilden av gravvårdarna kännetecknas av en stor variation av gravvårdar. Flertalet vårdar är låga, rektangulära men här finns, framförallt längst i sydväst och längs kyrkogårdsmuren i väster och norr, höga, stående vårdar. Det dominerande materialet är svart och grå granit men även röd förekommer. Flera vårdar är också i kalksten. En korsformad vård är av gjutjärn. En gravplats omgärdas av gjutjärnskedja mellan pollare av gjutjärn. Strax utanför, norr om vapenhuset finns en gravplats som omgärdas av ett gjutjärnsstaket. På staketets insida finns en textplatta där det står att vården är rest över åldermannen Olof Nilsson, död år 1881. Flera av gravplatserna på norra delen av kyrkogården har kvar låga buxbomshäckar som omgärdning, och gravplanerna är till största delen grusade. Sammanlagt finns det 11 murgrönskullar kvar på den norra delen av kyrkogården. Två av gravplatserna omgärdas av stenram. I kvarter 08 kan man se ett fåtal små svarta granitvårdar som skulle kunna vara spår efter ett församlingsgravsområde från 1950-talet. Majoriteten av vårdarna är stående med det finns också ett antal liggande. Flera av vårdarna har nationalromantiska eller klassicerande stildrag. En modern vård med textplatta av koppar är gjord av en gammal kvarnsten.

Kvarter 08 från norr (KI Resmo kyrkog 083)

Översikt över kv 09 från väster (KI Resmo kyrkog 095)

Ett vackert smidesstaket utanför kyrkans vapenhus omger gravplatsen över åldermannen Olof Nilsson, död år 1881 och hans familj (KI Resmo kyrkog 041)

Textplattan sitter på insidan av smidesstaketet (KI Resmo kyrkog 040)

Den äldsta gravplatsen, i området finns i kvarter 03. Den är från 1867 och är det tidigare nämnda gjutjärnskorset. Vården är rest över ”gästgifvarens A I Anderssons ömt älskade maka Helena Andersson”. I området finns ytterligare tre vårdar från 1800-talet. I övrigt dominerar vårdar från 1970-talet.

Gravplats för en far och en mor och deras åtta barn (KI Resmo kyrkog 046)

En av två gravplatser med stenram på den norra sidan. Tidstypiskt för 1930-40-tal (KI Resmo kyrkog 052)

På en mindre del av gravvårdarna finns den dödes yrkestitel angiven, vanligast är lantbrukaren. I övrigt är det titlar som; handlaren, gästgivarens hustru, kontraktsprost och R V O, hemmansägaren, gästgivaren, byggmästaren, kyrkovaktmästaren, smedmästaren, slaktarmästaren, sjömannen, skräddaren, skomakaren, målaren, styrmannen, innovatören, köpmannen och apotekaren. På merparten av vårdarna anges den dödes hemort.

En av de få vårdar där man skrivit ut den dödes yrkestitel rest över slaktarmästare A Larsson (KI Resmo kyrkog 059)

Ovanlig liggande vård i kv 05 över skomakaren D A Johansson från Lilla Frö (KI Resmo kyrkog 063)

Övrigt

I kvarter 8 finns den stora tomma yta som skall finnas tillgänglig som krigs kyrkogård vid behov. I samma kvarter intill muren i öster finns också möjlighet att begrava människor med annan trosuppfattning.

Klassicistisk vård i kv 06, rest 1947 (KI Resmo kyrkog 070)

Modern kalkstensvård i kv 07 (KI Resmo kyrkog 076)

Kulturhistorisk bedömning

I kvarteren finns påkostade familjegravvårdar från slutet av 1800-och början av 1900-talen men också enkla församlingsgravar från 1950-talet, i kvarter 08. Kvarteren har brukats kontinuerligt sedan slutet av 1800-talet och äldre vårdar har plockats bort och nya tillkommit vilket ger en blandning av gammalt och nytt. De äldre kvarvarande gravvårdarna från slutet av 1800-talet och 1900-talets första decennier, vårderna med bevarat staket samt församlingsgravvårdarna berättar kvarterets historia. Spåren i form av de äldre gravvårdarna, de ännu häckomgärdade och grusbelagda gravplatserna samt gravplatsen med smidesstaket, men även murgrönskullarna bör bevaras som en länk till hur kyrkogården tidigare sett ut. Större delen av kvarteren norr om kyrkan var grusgravar med murgrönskullar vilket kan ses på fotografier från 1935. Gjutjärnsvårderna samt gjutjärnsstaketet ska föras in på församlingens inventarieförteckning.

Trolig församlingsgravvård i kv 08 rest över Anna Karlsson 1928 (KI Resmo kyrkog 090)

Kalkstensvård med kopparskylt rest över familjen Johansson från Mysinge (KI Resmo kyrkog 092)

Nationalromantisk vård rest över lantbrukaren Ernst Eklund och hans familj (KI Resmo kyrkog 097)

En gammal kvarnsten har återanvänts. På sidan sitter textplattan i form av en kopparskylt (KI Resmo kyrkog 101)

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV KYRKOGRÅDEN I DESS HELHET

Resmo kyrka och kyrkogård är en av de tre högst liggande kyrkomiljöerna på Öland. Utanför kyrkogården i norr breder jordbrukslandskapet ut sig och man har utsikt över Kalmarsund. Öster om kyrkan går väg 136, den västra landsvägen. Runt om kyrkan ligger byggnader som tidigare inhyste skola och fattigstuga. Den första kyrkogården bör ha anlagts i samband med att den första kyrkan byggdes på platsen men av den medeltida kyrkogården finns det inte idag några spår. Resmo kyrkogård bör ha utvidgats norr ut någon gång på 1700-talet men riktigt när är inte känt. Då platsen brukats som kyrkogård under så lång tid har det skapats en blandning av många olika stilar. Kyrkogården rymmer idag spår från slutet av 1700-talet och framåt men är främst ett resultat av 1900-talets användning. Av de grusgravar som fanns under sent 1800-tal och början av 1900-talet och som på många ställen har tagits bort och försvunnit finns ett relativt stort antal bevarade på Resmo kyrkogård. På 1950-talet togs alla gravplatser i kvarter 02 bort och hela området omlades. Delar av kvarter 08 är reserverad till krigskyrkogård. Kyrkogården rymmer också nyare inslag som minneslund och möjlighet till begravning även för människor med en icke kristen trosuppfattning.

En vandring över kyrkogården berättar om olika synsätt när det gäller begravningstraditioner, synen på döden och på sorgearbete i stort. Enstaka gravvårdar och grupper av vårdar vittnar om skiftande ideal och ibland om hantverksskicklighet. De rymmer information som handlar om person- och eller lokalhistoria i form av personnamn, ort-/by-/gårdsnamn och titlar. På Resmo kyrkogård är lantbrukare och hemmansägare den vanligaste titeln. Men titlar såsom bland annat kyrkoherden, kantor, åldermannen, gästgivaren, skomakaren, sergeanten, prosten, häradsposten, konstnären och sjökaptenen förekommer också. Alla vittnar om kunskap, näringar och samhällsfunktioner som funnits i trakten. Gårds- eller bynamn finns angivet på majoriteten av vårdar. Som i så många andra landsortssocknar har det här varit viktigt att tala om vilken del av socknen man kallat sitt hem.

De två vårdar från 1700-talet och vårdar från 1800-talets mitt och äldre ska föras in på församlingens inventarieförteckning och vårdas såsom kyrkliga inventarier. Detta gäller även vårdar av gjutjärn samt smides- och gjutjärnsstaketen. De kvarvarande grusgravarna och de med omgärdningar och murgrönskullarna samt de få, så kallade, församlingsgravvårdarna från 1950-talet, bör sparas som en länk till en tidigare begravningstradition.

På en kyrkogård är det naturligt att gravvårdar byts ut och att gravrätter återgår och får ny ägare. Det är dock viktigt att man i den långsiktiga förvaltningen är uppmärksam på att bevara de olika kyrkogårdsdelarnas karaktär och gravvårdar från alla olika tider.

Sammanfattningsvis:

- På Resmo kyrkogård finns flera äldre vårdar som har både ett stilhistoriskt och hantverksmässigt värde.
- Ett kulturhistoriskt värde finns i kyrkogårdens struktur som sådan med de olika tidsskikten, som speglar olika skeden i kyrkogårdens utveckling.

Se vidare i de kulturhistoriska bedömningarna gjorda för varje område

ARKIV OCH LITTERATUR

Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
Kalmar läns museums topografiska arkiv
Lantmäteriet

Ragnhild, Boström Resmo kyrka. Sveriges Kyrkor. Öland Borås 1988
Hammariskiöld, Hans mfl, Minnets stigar – en resa bland svenska kyrkogårdar. Stockholm 2001
Hammariskiöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985
Larsson, Lars-Olof, Växjö stift under 800 år, Karlskrona 1972
Rahmqvist, Sigurd (red), Det medeltida Sverige, Bd 4, Småland 4, Stockholm 1999
Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983
Åberg, Göran, Sankt Sigfrids stift i historia och nutid, Växjö 1996

Svenska kyrkans hemsida: www.svenskakyrkan.se

Muntliga uppgifter vaktmästare Ingmar Pettersson samt Ingrid (ledamot i kyrkorådet) och Anders Åsenius.